

DOI: 10.48284/Haide2020.9.10

ANNA MALUQUER

Directora de la Fundació Palau
maluquerfa@fundaciopalau.cat

FUNDACIÓ PALAU: EL SOMNI D'UN POETA INSUBORNABLE

Josep Palau i Fabre en una de les Sales de la seva Fundació acabada d'inaugurar, el 2003.

Fotografia: Josep Ma. Algersuari

1. El somni

Josep Palau i Fabre va poder materialitzar la seva somniada Fundació el 4 de maig del 2003. El periple va ser llarg i ple de desenganys. La meta l'assolia amb vuitanta-sis anys, tota una vida de lluita al darrere i escassos horitzons al davant, tot i que encara estava en forma i amb una bona injecció d'il·lusió després de plasmar aquella idea. Caldetes, com es coneix popularment la població de Caldes d'Estrac, la vila diminuta en extensió però que conté tanta grandesa, amb les seves aigües termals, amb les seves vistes al mar, amb tres turons que la guarden del nord, per fi l'acollia i li permetia realitzar el seu objectiu en un tres i no res. Unes «vistes al mar» que ens hi apareixen: és el títol d'un dels conjunts de poemes de Joan Maragall d'inspiració caldenca, escrits gràcies a les seves estades estiuenques a la població a la primera dècada del segle XX. I no és l'única obra que escriví a les envistes d'aquest mar. El mar, Maragall... dues de les atraccions d'arrel més fonda en Josep Palau i Fabre. Ja vindran més

interessos i més visions a mesura que el seu recorregut vital avança, però Maragall era l'anhel literari, el que li obre els ulls a la paraula, a la poesia:

La força i l'originalitat de Maragall rau en el fet de no haver-se deixat enlluernar per la seva pròpia força ni per les seves humanes ambicions, i en el fet de no haver-se volgut realitzar exteriorment –bastardament o demagògicament–, ans en el d'haver comprès que tota la seva activitat l'havia de projectar des de dins, des del seu centre insubornable de poeta.[...] Maragall descobreix que, contra el que podria semblar a primera vista, el teatre, l'assaig i la filosofia, sense l'ajut de la poesia o totalment despresos d'ella, esdevenen productes híbrids. En lloc de vocacions, esdevenen professions. Però el veritable filòsof, el veritable dramaturg, el veritable assagista, mai no són professionals, precisament perquè també són poetes, i el poeta no és mai professional. (Palau, «Pensar Maragall» 77)

I aquí hi ha el centre insubornable de la poesia de Palau. I potser també és el que determina que, en un moment donat, la seva obra poètica formal es clogui i que després només aflori com a fil conductor del seu teatre, del seu assaig, de la seva narrativa. Sigui com sigui, Maragall és una influència potent i amb ell, ara, a Caldes d'Estrac, en comparteix les vistes i el mar. I aquestes vistes i aquest mar ens menen cap a una altra coincidència: Picasso. L'artista tan admirat per Palau i Fabre tradueix una de les Vistes al mar, la V, per a Fernande Olivier, la seva companya en el viatge a Gósol. Maragall-Picasso-Palau i Fabre i Caldes: tres homes i un destí.

A l'hora de documentar-me, m'ha sobtat tota la informació que guardem referent a la creació de la Fundació. Ja l'havia fullejada, però no esperava trobar-hi tant de suc. I he pensat que aquest article era una bona ocasió per explicar la travessia de Palau i Fabre, aquest navegar en cercle pels volts de la seva idea de Fundació fins a assolir el port on, per fi, aterrar. La seva idea és contundent: «Tota la meua vida i la del meu pare s'ajunten en aquesta Fundació, que va més enllà del que havia somiat [...] Crec que el centre servirà de petita ajuda al país, perquè, encara que ara sembli un pecat dir-ho, volem que Catalunya continuï sent catalana» (Márquez). I té claríssim que ha de ser una «institució “honesta”, que intenta fugir, en la mesura de les seves possibilitats, de la faramalla que envolta les fundacions que giren al voltant del món de l'art» (Ferrer i Costa).

El nom

La Fundació Privada Palau es coneix popularment com a Fundació Palau. Però el nom també té el seu recorregut en aquesta odissea genealògica del seu creador. Primer volia que s'anomenés «Fundació Palau Picasso» i a les banderoles i fulletons que havien de servir per promocionar-la, hi afegia «Torres Garcia, Gargallo etc.». Probablement, amb la unió de tots aquests noms volia remarcar que l'espai contindria la seva obra literària, la col·lecció d'obra de Picasso que ell recollí esforçadament, però també la col·lecció iniciada pel seu pare Josep Palau Oller amb la pintura catalana de primers del segle XX. L'«etc.» seria la línia oberta que Palau deixa per la pintura de la segona meitat del segle XX, amb les avantguardes encapçalades per Joan Ponç, Antoni Tàpies, Guinovart, Ràfols-Casamada o els més contemporanis Perejaume, Barceló i Yagües, «tres personalidades fuertes en la tempestad que deja Picasso en el arte moderno» (EFE).

D'aquest grafisme en conservem diferents esbossos en la documentació sobre la creació de la Fundació. Finalment, però, es decanta per Fundació Palau, a seques. Palau, si ho pensem bé, engloba Josep Palau i Fabre, Josep Palau Oller i també, Picasso. Perquè Palau és Picasso. Li consagra molts anys de la seva vida des que el coneix el 1947 a París. Ja abans, però, li dedica el llibre *Vides de Picasso* (1946) i, dins *Poemes de l'Alquimista*, «La teoria dels colors» que és un homenatge a l'artista que dels colors en fa un estat d'ànim, una entitat viva. Palau sap que «Picasso és la persona que més bé ha expressat artísticament els trasbalsos de l'home en el canvi brutal que ha suposat el pas del segle XIX fins a les portes del segle XXI» (Ferrer i Costa). Cal que tothom ho sàpiga.

El nom «Fundació Palau» encabeix el seu llegat literari i el seu llegat artístic. Un llegat que inicia el seu progenitor, Josep Palau Oller, com a pintor i il·lustrador relacionat amb artistes de la talla de Nonell, Mompou, Rebull, Labarta... Pare i fill van viure alguns moments de trasbals, com trasbalsat quedà el país amb la Guerra Civil i l'arribada del franquisme. Palau no entén com el seu pare, home d'idees liberals, artista, no es revolta obertament davant d'aquell règim infame que «havia assassinat Lorca, empresonat Hernandez i obligat a exiliar-se a tants i tants poetes» (Poesia, solapa). Un règim que el faria reconsiderar les seves aspiracions literàries en les tres llengües que considerava essencials: català, castellà i francès. La seva qualitat d'insubornable l'aboca a decantar-se per la llengua catalana com a únic camí veritable per a, ell sí, rebel·lar-se contra un règim que la prohibia i que l'encadenava al no res. Li ho devia a Lluïa, a Ausiàs March, a Verdaguier, a Maragall i també a Riba, a Carner, a Foix, a Sagarra... L'actitud del pare, doncs, tensa la relació i l'obliga a prendre determinacions dràstiques com fou l'exili voluntari a París que, això sí, inicia amb el coixí d'una beca. Ara bé, Palau acaba reconciliant-s'hi i és arran de la mort del pare que torna definitivament a Catalunya. Per acompanyar-lo en els darrers moments. Perquè sap que li deu el seu bagatge cultural.

Sempre he pensat que el recull de poemes *Alba dels ulls* té una clara referència a aquest néixer envoltat d'art i artistes. Els seus ulls d'infant s'obren al món de l'art de la mà d'aquell home pràctic que decideix

guardar silenci després de la guerra i dedicar-se a la seva activitat de disseny de mobles i d'articles de decoració. Palau hauria volgut que el pare es lliurés a la seva vocació com a pintor més que no pas a comandar una botiga, per molt que aquesta fos d'objectes de disseny, però alhora li agraeix l'ambient propici per desvetllar-li la curiositat infinita per l'art i que tants bons moments li donà, com ara la possibilitat de caminar unes passes al costat de Picasso. És un bagatge que l'ajuda a iniciar el camí de la vida i, el que és més important, a avançar. I així es va batejar aquesta petita i alhora gran fundació –com el poble que l'acull– que és la Fundació Palau.

L'assoliment

El 29 d'abril del 2003, l'escriptora i traductora Monika Zgustová, escriu una crònica on explica que Palau la rep amb una expressió radiant al seu pis del carrer Bruc i tot seguit li ensenya els plànols del que serà,

Josep Palau i Fabre i Eduard Vallès a Horta de Sant Joan el 3 de març de 2002.
Fotografia: Fundació Palau

per fi, la seva Fundació. Li diu que, un dia que visità el poble on estiuejaven Verdaguer i Maragall, es banyà a la platja i va tenir una inspiració. Gràcies a l'actor i director teatral Josep Montanyès, en coneix l'alcalde Joan Rangel i també l'aleshores president de la Diputació de Barcelona, Manuel Royes. L'entesa és immediata i uns dies després es signava, a la Diputació de Barcelona, l'acord de cessió dels dos edificis que ocupen avui la Fundació: el de Can Muntanyà i la Casa de les monges. I continuant encara amb aquella expressió radiant, li comunica que ja en té el director: «Es Eduard Vallès, sobrinol de Manuel Pallarès, un pintor de Horta de Sant Joan y gran amigo de Picasso». A Caldes d'Estrac, doncs, i de la mà del seu alcalde Joan Rangel i del president de la Diputació de Barcelona, Manuel Royes, Palau podrà, per fi, veure el seu somni aconseguit. Allò que havia estat tan feixuc en altres indrets, a Caldes es feia realitat en un tres i no res.

Realment, l'aleshores alcalde Joan Rangel va veure-ho claríssim des d'un bon començament. Can Muntanyà i la casa de les Monges, els edificis que ocupa la Fundació, havien de ser un centre termal. S'havien posat a licitació, però no s'hi havia presentat ningú. Així, la Fundació esdevé, segons Rangel, «un reforçament perquè ser vila termal implica tant l'aspecte dels balnearis com el de la cultura. I canviar un balneari, quan es pot ampliar el balneari actual i hi ha ubicacions d'altres possibles balnearis, per una instal·lació cultural de primer nivell és una immillorable oportunitat que no es podia deixar perdre» (Vinyals 26). La notícia qualla entre la població i la classe política: «des que se sap he rebut moltes felicitacions d'alcaldes i polítics de tots els colors» (Martínez). I, declara Rangel a la premsa, «la gente está entusiasmada, esto será un impulso muy importante para el pueblo. Con esta fundación, Caldes se sitúa en las rutas del arte y se consolida el proceso de transformación del pueblo» (Vives 36).

Palau i Fabre amb Joan Rangel i Manuel Royes el dia de la inauguració de la Fundació, amb tot un poble al darrere.
Fotografia: Jaume Soler

El poble de Caldes d'Estrac es va abocar de ple per rebre la Fundació Palau i el poeta que s'hi instal·lava. Comitiva de gegants i capgrossos, entitats que hi participaven amb la «teoria dels colors» com a fil conductor, amb lectures del text, banderoles dels colors narrats penjant i una gran expectació. Fins i tot els Diablers van tenir la pensada de llançar coets des del sostre de la Fundació, amb la mala fortuna que queien damunt el públic que es va haver de protegir com va poder: la bona voluntat dels Diablers va tenir un resultat no gaire agradable per la concurrència, però hi va posar el toc d'imprevist que en tota acció pot esdevenir-se.

La visió reveladora que viu Palau és d'inicis de la tardor del 2000. El 4 de maig de 2003 s'inaugurava la primera part de la Fundació, la de l'antiga casa de l'indianà Francesc Muntanyà. Hi haurà la recepció, els serveis, un pati, un bar que intentarà licitar amb els restauradors del poble sense sortir-se'n, i dues sales d'exposicions amb la reserva i magatzem. També hi haurà el pis que hostatjarà Palau i Alícia Vacarizo, la seva companya. La resta de la Fundació, biblioteca, arxiu, despatxos i sales temporals, s'inaugurarà uns mesos després, el 25 de novembre. Amb aquesta nova ala, la Fundació aconsegueix disposar d'una superfície de 1500 m2. Palau fins i tot s'havia plantejat la possibilitat de fer la Fundació a L'Alba, la seva caseta de Grifeu!

Des que el 4 de juliol del 2002 es signa el conveni amb la Diputació i amb l'Ajuntament, la notícia comença a córrer i aixeca alguna resposta irada d'antics pretendents, tot i que la majoria s'alegren que aquell home, tossut i d'idees fixes, hagi pogut trobar, per fi, una població que li doni el que amb tant d'afany cercava.

Primeres passes

Són uns quants els articles que guardem en el recull de premsa de qui pensava crear una fundació. Hi ha retalls que van de l'any 1989 al 1997 i que parlen de la Llei de Patrimoni Històric, la Llei de Fundacions i la Llei de Mecenatge, del trasllat del Museu Clarà a Olot o la invenció d'un xip per prevenir els robatoris d'art.

Cap a 1987, Palau redacta un esborrany de text fundacional que inicia:

Atès que arribo a l'edat de setanta anys sense parents consanguinis i sense cap obligació moral vinculant, atesa la trajectòria ferotgement independent de la meua vida, desitjo que tots els meus béns, amb les excepcions que seran degudament esmentades, passin a formar un sol bloc per tal de constituir una Fundació Palau. Aquesta Fundació Palau ha de quedar centrada i materialitzada en un immoble que rebrà el nom de PALAU PICASSO. (Arxiu Fundació Palau D. 38802).

Aquesta declaració d'intencions ens revela un Palau decidit a culminar el projecte per conservar i compartir tota la seva vida de treball i passió cap a la literatura i el món de l'art. Això sí, que sigui seva: aquesta és la condició sine qua non. Per alguna cosa ell cedirà a la població que l'aculli un important fons d'art, que ens ajuda a fer un recorregut vital per l'obra d'un poeta insubornable a qui ha tocat viure en un segle ple de canvis convulsos, ple de trencaments, ple de destrucció, però, alhora, de nous models de vida i noves maneres d'interactuar.

Posar nominalment Palau al costat de Picasso era «no sols per tal d'unir el meu nom (i, amb ell, el del meu pare) al d'aquell que considero el més gran artista de tots els temps i sobre el qual porto publicats fins a la data dotze llibres, dos d'ells traduïts a set llengües i sobre el qual preparo tres llibres més; ans també per distingir-lo dels diversos museus Picasso existents i dels que puguin anar sorgint en l'esdevenidor» (Arxiu Fundació Palau D. 38802).

Òbviament, Picasso és un gran reclam que garanteix visibilitat. Un artista del qual encara, avui en dia, podem llegir constants referències a la premsa i a qui se li dediquen continuades exposicions arreu del món. La diferència amb altres museus que n'exposen unes obres permanentment és que les que hi ha a la Fundació són les «que pacientment he anat acumulant i preservant durant quaranta anys» (Arxiu Fundació Palau D. 38802). Potser no són les peces més famoses de l'artista, però n'hi ha de ben singulars, com *Idil·li en el cel* o *Pomes*. I també hi ha totes les dedicatòries amb què l'artista correspongué a aquell devot admirador que no parava de portar-li llibres i de fer-li preguntes. És ben cert que Picasso confià que Palau li proferia una franca admiració. Com explica Maya Picasso (9), «mi padre lo quería mucho por su sabiduría, reserva y discreción. A pesar de no tener mucho dinero, Palau i Fabre nunca le pidió una sola perra gorda (o chica) para sus viajes, estancias y comidas. Se lo pagaba él mismo. Y así fue toda su vida». Un Picasso acostumat que la seva obra fos motiu d'especulació va valorar l'autèntic interès artístic que l'Alquimista li demostrava. I també, el profund coneixement que tenia d'ell mateix: «Quan hi ha alguna cosa de la meua vida que ignoro, l'hi pregunto al senyor Palau» (Batet).

Què és

La Fundació no podia ser qualsevol cosa. A totes les poblacions on va intentar dur el seu projecte, Palau hi marcava les condicions que considerava irrenunciables i, en els plànols hipotètics que ell mateix dibuixa, s'imagina una nau rectangular per on es vagi entrant de sala en sala. Comptava que devien caldre entre dotze i quinze milions de pessetes anuals per gestionar-la correctament (uns 2.000.000 €). Poca broma, doncs.

En els primers documents escrits per dur a terme el projecte, fa una llista del que la Fundació requereix. La transcripció literalment:

1. Una sala d'exposicions temporals (per bo que sigui el contingut permanent, cal que l'espectador sàpiga que cada any [hi] trobarà coses noves), per això fins i tot els grans museus, com el Louvre o el Prado organitzen exposicions temporals.
2. Una sala per al meu pare, Josep Palau Oller, amb una síntesi de les seves activitats: pintura, dibuix, dibuixos de teixits, i joguines (aquestes foren celebrades per Salvat-Papasseit en un article a *Vell i Nou* el 1917).
3. Una sala de pintura catalana de la primera meitat del segle (Ignasi Mallo, Torné Esquius, Grau-Sala, Bosch-Roger, Josep Mompou, Torres-Garcia, Gargallo, etc.).
4. Una sala de pintura actual, preferentment catalana (Perejaume, Clavé, Tàpies, Yagües, etc.). El meu desig és que hi sigui representat, el millor possible, Miquel Barceló. Unes 20 peces.
5. Una sala amb els 66 aquarel·lats de Picasso sobre *La Celestina*.
6. Una sala amb litografies, gravats, linòleums i ceràmiques numerats –i gairebé sempre signats– de Picasso. Unes 25 peces.
7. Una sala amb unes vint peces úniques de Picasso (dibuixos, aquarel·les, olis i una ceràmica que va fer expressament per a mi).
8. Una sala biblioteca literària.
9. Una sala biblioteca picassiana.
10. Una sala de conferències. (Si [hi] faltés espai, la biblioteca literària i la biblioteca picassiana, si les prestatgeries són tancades, poden ser una sola i servir també de sala de conferències)
11. Una sala o espai per a la reserva (La meua intenció és anar enriquint encara el fons primitiu).
12. Un petit obrador.
13. Espais per a la Secretaria i la Direcció.
14. Seria convenient que la Fundació disposés d'una petita cafeteria, sobretot si està situada en un indret una mica apartat.

15. Desitjaria tenir a la Fundació un petit apartament, perquè és evident que la Fundació és el resultat de l'esforç de tota la meua vida (i, en part, de la del meu pare) i jo aniré a viure allí on hi hagi la meua Fundació.

16. L'espai necessari és d'uns 700 metres quadrats.

17. S'haurà d'establir un doble contracte simultani. L'Ajuntament de tal indret cedeix en propietat a J. P. F. la finca tal, i J. P. F. es compromet a establir-hi la seva Fundació amb caràcter permanent i inamovible.

(Arxiu Fundació Palau. D.38804)¹

Tot aquest projecte no és fàcil de realitzar, òbviament, ni és fàcil trobar un espai que pugui acollir tot el que es proposa. Finalment, però, a Caldes d'Estrac se li va donar tot i amb escreix. El pressupost de funcionament ja és una altra cosa. Avui gestionem la Fundació amb molts menys recursos, però el valor que li donà Palau i Fabre de bon començament és el que ell creia que mereix tota la seva col·lecció, tota la seva obra, tota la seva vida.

D'aquell llistat, podem dir que tenim sala d'exposicions temporals i unes sales conformades amb la col·lecció permanent que uneixen l'obra del pare, la pintura catalana de la primera meitat del segle XX i la pintura actual. Si bé és cert que, a mesura que han anat passant els anys aquests espais (i també l'obra que s'hi exposa) ha anat variant respecte al que Palau i Fabre va fixar. Pepe Yagües, per exemple, pràcticament ha desaparegut, i tanmateix Palau havia posat la seva escultura, *El taló d'Aquil·les* presidint l'accés a les sales que ara acullen les exposicions temporals. O bé hi ha el cas de l'obra picassiana que ara és tota en una mateixa sala. Dels gravats de *La Celestina*, però, només n'hi ha un exposat permanentment; això sí: es va fer una exposició temporal on es van exhibir tots de manera completa.

Un altre document (Arxiu Fundació Palau. D.38775) menciona que la Fundació podrà tenir exposicions de recanvi i proposa un seguit d'exemples: cartells d'exposicions de Picasso; dibuixos i aquarel·les d'artistes diversos; aiguaforts; litografies; autògrafs i llibres dedicats o de bibliòfil; fotos de Picasso i segells picassians; dibuixos de teixits de Palau Oller i també dels seus projectes de decoració; Mompou insòlit; Perejaume... Tot està molt ben pensat i Palau sap el valor que té cada cosa.

La biblioteca picassiana i la literària ocupen el mateix espai i són consultables prèvia petició. L'arxiu disposa d'una reserva amb els documents personals, des dels esborranys de les obres a la correspondència familiar o professional, des de la col·lecció de segells i postals de Picasso als premis obtinguts en vida,² o des d'una ampolleta amb sorra de la platja de la Garoupe a un esborrany del manuscrit del «Nocturn per acordió» de Joan Salvat Papasseit. Tot i que ell preveia que la biblioteca havia de servir

1 La ceràmica del punt 7 és la guardiola que després ha esdevingut símbol de la Fundació. El pis imaginat del punt 15 havia de tenir «llit, taula de treball, tauleta màquina d'escriure, taula de menjar (amb rodes?), arxivadors per les cartes de la família, cartes literàries, cartes amics, cartes negocis, cultura; silló, dos sillonetes, armari de roba, armari menjar (reserva), botiquí, transistor» (Arxiu Fundació Palau. D.38797).

2 Josep Palau i Fabre és Creu de Sant Jordi (1989), Premi Nacional de Literatura (1996), Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (1999), Officier des Arts et des Lettres (2000), Doctor Honoris Causa per la UIB (2005), premi de la Crítica-Serra d'Or d'obres completes (2006) i va ser nomenat Fill Adoptiu de Caldes d'Estrac (2007).

també de sala de conferències, finalment no ha estat així: ara la Fundació disposa d'una sala d'actes amb una capacitat per a unes cinquanta persones.

Pel que fa a l'apartament que sol·licita, a Caldetes se li va fer un pis a dalt de tot, amb vistes al mar, que venia a conformar el que ell s'havia imaginat.

Vistes des de la terrassa del pis que hostatjà Palau i Fabre.
Fotografia: Fundació Palau

Un cop aclarit què havia de ser la Fundació, només li restava trobar el poble que el volgués acollir. Té tractes amb ajuntaments i institucions diverses però també cerca cases per comprar en cas que cap població no s'avingués a aportar un edifici per a la seva titànica empresa. I Caldes d'Estrac li donà el que buscava, tot i que en el primer catàleg realitzat i quan el seu somni ja s'ha fet realitat, ens diu que «sempre queda alguna recança en aquesta mena d'aventura, i dubto que la satisfacció pugui ser mai completa» (Fundació Palau 14).

Els llocs

1986: Andorra la Vella

No disposem de gaire documentació sobre aquest intent d'instal·lar la Fundació en un indret tan remot pel que fa als interessos de Palau i Fabre, com pot ser Andorra. La qüestió és que va iniciar contactes amb l'advocat Antoni Morell que en una carta li diu que «has de perdonar els meus silencis, tan llargs com les neus andorranes» (Arxiu Fundació Palau D. 18795). Palau tenia pressa i això el devia desesperar i l'abocava a cercar altres llocs.

1991 El Vendrell

Aquí se li proposava d'instal·lar una Fundació com la que s'havia fet amb el notari Antoni Deu. El model

que podia satisfer-lo. La qüestió era trobar l'espai perquè Palau no volia pas compartir el seu projecte amb altres interessos, per molt dignes que aquests fossin.

1994 Torredembarra

Les negociacions van ser més aprofundides. Se li proposava la Casa Bofill, tot i que era petita i calia fer un prefabricat per encabir-hi la botiga i les exposicions temporals. L'altell era massa reduït per fer-s'hi el pis i calia tancar hermèticament una de les façanes que donava a mar i això sol suposava una gran suma de diners. Hi havia pressupost detallat en 16.625.000 ptes. per a l'adequació de l'edifici, als quals calia afegir-hi el prefabricat i el tancament hermètic. Es preveia un manteniment anual de 17.000.000 ptes. per al personal, serveis...

1995 Vila-Seca; Salou

Disposem d'una revista municipal on figura un escrit de l'aleshores alcalde Joan Maria Pujals, que més tard esdevindria Conseller –d'Educació primer i de Cultura després– de la Generalitat de Catalunya. En el moment d'enfilar la negociació, però, ja no n'era l'alcalde. Ho va ser fins a 1993, o sigui que podem deduir que Palau havia visitat la població amb anterioritat. De fet, de Vila-Seca guardem tota una sèrie de fulletons amb informació municipal, des de plànols, festes, entitats... També en conservem els plànols de l'edifici escollit que es trobava al parc municipal.

A Salou, l'edifici proposat mancava d'aparcaments i això resultava problemàtic. Palau i Fabre no conduïa, però sabia que la gent es desplaça, majoritàriament, amb cotxe i calia preveure-ho també a l'hora de decidir on ubicar la Fundació.

Cal assenyalar que en les negociacions amb aquests dos municipis, la Fundació ja havia adoptat el nom de Fundació Palau i prou, sense Picasso.

1997 Eivissa

Eivissa també va ser un dels llocs que Palau va temptejar. L'illa havia estat ja un destí frustrat quan, el 1936, Palau s'hi desplaça amb l'anhel de viure una vida bohèmia que li permeti dedicar el seu temps a escriure i disposat a pagar el preu que això significava quant a la pèrdua de les comoditats que li oferia la vida a la casa familiar. L'esclat de la Guerra Civil li capta no només la seva aventura literària, sinó que tira per terra la vida nova que quedaria només en la seva imaginació i que, en certa manera, reprèn en construir-se la casa a Grifeu el 1962.

Mentre considera la creació de la Fundació a l'illa, estableix contacte amb una tal Neus Riera. Al final de la correspondència que s'intercanvien, Riera respon a una carta de Palau on, pel que sembla, aquest li deia que abandonava el projecte perquè no la hi ha vist prou engrescada. Riera diu que és un malentès: «si bé som acollidors també som desconfiats i no saltam d'alegria ni entusiasme davant qualsevol projecte o persona, esperam conèixer-lo més i potser callam per vergonya. Respectam molt a l'altra gent i no ens ficam en la seva manera de viure ni pensar, i demanam el mateix per a nosaltres. [...] Les

coses s'han de parlar a poc a poc, nosaltres no som tan ràpids» (Arxiu Fundació Palau. D.37120). I li ofereix un castell al costat de la Catedral que en aquell moment estan restaurant. El 19 d'abril Palau li respon: «Potser sí que, malauradament, tot és qüestió de ritme vital i que jo, com a català, soc potser una mica massa dinàmic. Però pensi que tinc vuitanta anys i que no em puc permetre gaires dilacions» (Arxiu Fundació Palau. D.37121). Deixa ben clar que té pressa: som a l'any 97 i, per tant, n'han passat deu des que es posà com a fita la creació de la Fundació.

De la mateixa època és una llista de terrenys a la venda a Mallorca: Algaida, Manacor, Binissalem, Lluçmajor, Felanitx, Montuiri... Atesa la lentitud d'assolir acords amb institucions locals, Palau cerca la manera de poder concretar l'espai, encara que això suposi haver de fer-se càrrec ell mateix de la construcció.

1997-1998 Sant Pere de Ribes

La intenció de l'Ajuntament era d'ubicar la Fundació al centre cívic de la població, però Palau i Fabre no volia compartir edifici pel temor que la Fundació no quedés relegada a un segon pla, i demana un terreny per edificar de cap i de nou les instal·lacions que l'acullin. El novembre del 2003 rep una carta de l'aleshores Tinent d'Alcalde de Sant Pere de Ribes felicitant-lo per haver aconseguit fer la Fundació a Caldetes i lamentant que no haguessin pogut arribar a un acord.

1998 Vilanova i la Geltrú

Aquesta població marinera tenia la masia de Can Cabanyes, poeta vilanoví, que podria haver estat la seu ideal però tampoc no acabà de funcionar. Ho explicava Teresa Costa-Gramunt en un article: «Vilanova havia estat candidata a acollir-la. Hi va haver converses oficials, un sopar a baix a mar, etc., però l'intent no va quallar».

1999 Vilajuïga; Pineda de mar; Pòrtol (Menorca); Altea (Alacant)

Vilajuïga, a l'Alt Empordà, tenia a disposició una antiga fàbrica d'alcohol amb una superfície de 1400 m² al costat de l'estació, obra de l'arquitecte modernista Cèsar Martinell, tot i que el projecte no es va dur a terme en la seva totalitat i algunes de les intervencions posteriors en van desvirtuar la construcció. Potser també hi van influir les cinc plantes de l'edifici que no es van considerar adequades per fer els espais assequibles. Ara aquest edifici és en desús.

A Pineda hi havia l'edifici de Can Comas que el municipi volia destinar a equipament cultural. En conservem un esborrany de conveni, una memòria valorada, els plànols... La idea, però, tampoc va arribar a port. Actualment, és un centre cultural.

A l'illa de Menorca li proposen terrenys en una urbanització ran de mar a Pòrtol. Però la normativa urbanística en complica molt l'edificació. Conservem documentació oficial del Govern Balear per a la creació de fundacions.

Pel que fa a Altea, ho gestiona amb Joan Borja Sanz, en aquell moment Subdirector de l'Escola Universitària de Formació de Professorat. Borja havia anat a veure Palau a Grifeu amb Enric Balaguer, un dia que tornaven de la Universitat Catalana d'Estiu a Prada. Bella coincidència, atès que Palau i Fabre va ser l'impulsor de la primera trobada d'Estudiants Catalans universitaris a Prada, el 1947, amb la presència de Pompeu Fabra, Rovira i Virgili i Pau Casals, entre d'altres personalitats destacades de l'època. Ara bé, aquesta opció no va tirar endavant malgrat que Borja li comenta en una carta (Arxiu Fundació Palau D. 18872) que «la idea es va acollir –no podia ser d'altra manera– formidablement. Crec –oh, miracle– que ens trobem davant d'un fet insòlit, i és que, per primera vegada en cinc anys, hi ha consens polític absolut sobre una qüestió».

2001 Pals; Sant Feliu de Guíxols; Palamós

L'empresari farmacèutic Antoni Vila-Casas li ofereix una casa a Pals. En conservem els plànols. No tenim, però, més dades, ni sabem perquè no hi va accedir. Segurament l'espai no era suficient.

Sant Feliu de Guíxols li proposa un antic monestir benedictí que s'estava restaurant. Tot i així, li comuniquen que han arribat a un acord amb la Generalitat de Catalunya per acollir-hi part de la col·lecció Thyssen, si bé li confirmen l'interès per acollir la Fundació Palau.

En saber del pelegrinatge de Palau a la cerca de població, alguns coneguts li adrecen possibles espais, com és el cas de Josep Miquel Servià, que li envia un anunci d'una casa pairal en venda a Palamós.

1990-2001 Tossa de mar

Amb aquesta població de La Selva es mantenen llargs i continuats intents de realitzar la Fundació i sembla que s'està a punt d'arribar a un acord. És, però, un poble amb força rivalitat política i això fa que Palau es preguntí «si d'aquí a tres anys l'oposició guanya, què podria passar?» (Arxiu Fundació Palau D.18662). De fet, hi ha canvis de govern. Ell inicià relacions amb l'alcalde Telm Zaragoza, de CiU, el qual, però, perd l'alcaldia el 1991 en favor de Pilar Mundet, del PSC. Zaragoza torna a ser batlle de 1993 a 1999, any en què Mundet ocupa de nou el càrrec, tot i que el 2000 obté l'alcaldia una Agrupació d'Electors liderada per Teresa Moré que duia, al seu programa electoral, la creació del Centre d'Estudis Picassians Palau i Fabre. Son per tant, èpoques políticament convulses. Palau negocia amb tots ells. Li ofereixen la possibilitat de fer la Fundació a l'antic Hospital de Sant Miquel que havia estat un centre cívic. Aquesta opció, però, genera una recollida de signatures de protesta perquè l'indret és considerat un espai cultural dels tossencs. D'altra banda, els empresaris de Tossa fan una petició per tal que la Fundació es duguí a terme. La població no acabava de posar-se d'acord i això, ben segur, incomodà Palau. Tampoc no tenia clar on ubicaria el seu pis i va mirar el preu d'una casa que hi havia just davant de l'Hospital de Sant Miquel, però també es va plantejar d'anar a viure a un hotel. Tot i la durada de les negociacions, doncs, aquí tampoc no hi va haver cap resultat.

Panoràmica de l'antic Hospital de Sant Miquel a Tossa de Mar, possible seu de la Fundació Palau.
Fotografia: Josep Palau i Fabre

2002 Cervera; Madremanya; Sant Feliu de Codines; Vespella de Gaià; Horta de Sant Joan; Cap Roig

En veure que trobar una població que l'acollís era complicat, busca un edifici per emmagatzemar-hi la col·lecció en cas que li passés res abans d'aconseguir fer la Fundació, i trobà una nau a Cervera. També visità cases en venda a Madremanya i a Sant Feliu de Codines i a Vespella de Gaià.

Sabem també que intenta trobar un lloc a Horta de Sant Joan, indret picassià, ja que tenim un informe del registre de la propietat de Gandesa sobre una finca (embargada pels bancs) de planta baixa i quatre pisos a la plaça de Sant Salvador.

Cap Roig hauria estat també un molt bon emplaçament i va treballar per una solució amb la Caixa de Girona que n'era la propietària. Conservem retalls de premsa que Palau havia guardat sobre l'indret des de 1984: era una idea que l'engrescava, però no van arribar a un acord, i davant de les negociacions ja iniciades amb Caldes d'Estrac la idea passà avall, no sense el disgust de l'aleshores director de la Caixa, Arcadi Calzada, que s'assabentà de la col·locació de la seu al Maresme per la premsa.

La Fundació, avui

Ja fa disset anys que la Fundació Palau està en funcionament. Podem marcar una divisió entre el període en què Palau i Fabre encara hi era i el següent. La figura del poeta que viu a la seva Fundació generava visites constants de diferents personalitats del món de la cultura que anaven a veure l'home que els havia parlat de Picasso, però també d'Artaud, de Rimbaud, de Lluï, i que havia trencat motlles amb la seva obra poètica i teatral. Tot just haver inaugurat la Fundació ja posava en marxa un petit festival de

poesia que batejava com a «Nit de poetes»; una conferència sobre Perejaume escriptor; o l'exposició temporal sobre els gravats de la Fundació. Palau va poder abocar, per fi, tot el seu llegat i tot el seu coneixement en els primers passos d'aquesta Fundació gràcies a l'acord amb la Diputació de Barcelona i amb l'Ajuntament de Caldes d'Estrac. Aquestes dues institucions sempre són representades al Patronat de la Fundació, tot i que en canvien els representants després de les eleccions municipals. De totes maneres, l'alcalde Joan Rangel va ser nomenat Patró d'Honor des del 2006, juntament amb Maya Picasso que, el 2004, va donar a la Fundació el bust que li havia fet Joan Rebull quan ella tenia nou anys. Va ser una donació «para corregir una anomalía, ya que la exposición que el Museo Nacional de Arte Reina Sofía hizo en Madrid sobre Joan Rebull, no pudo ser vista en Barcelona. [...] Una vez terminada la exposición el mes pasado, decidí donar la escultura a la Fundació Palau, porque mi voluntad siempre ha sido que esta obra se quedara en la tierra de su autor, en la tierra que mi padre tanto amó y que hizo que yo amara» («Maya Picasso»). Amb aquest gest, Maya Picasso reforçava el pes del seu pare en l'obra de Palau i Fabre i el valor dels seus assaigs. L'aleshores president de la Generalitat de Catalunya, Pasqual Maragall, fou present a l'acte de donació de l'escultura de Rebull i manifestà que «La Fundació Palau és una joia de la cultura catalana i Josep Palau i Fabre, un dels intel·lectuals més importants del nostre país» (Márquez).

Maya Picasso, amb Josep Palau i Fabre i Pasqual Maragall, el dia en que ella donà el bust de Joan Rebull a la Fundació. Fotografia: Joan Cunill

Actualment, el Patronat de la Fundació Palau està format per Joan Noves, gran amic de Palau i Fabre, com a President; Rosa Pou, com a alcaldessa de Caldes d'Estrac; Ferran Mascarell, com a representant de la Diputació; Julià Guillamon, amic i biògraf de Palau; Joan Tarrida, director general de Galàxia Gutenberg; Tomàs Nofre; Joan Vall Costa, fill de Teresa Costa (galerista i antiga companya de Palau i Fabre); i Alícia Vacarizo, que ha organitzat tot l'arxiu (35000 documents) i la biblioteca (15000 volums) de la Fundació. Com a Patrons d'Honor hi ha Maya Picasso; Joan Rangel; i el 2019 també es va nomenar Hermann Bonnín, que va fer una feina extraordinària per rescatar el teatre de Palau i que ens va deixar el 25 de setembre d'aquest any. Han estat patrons de la Fundació, Manuel Royes, D. Sam Abrams, Perejaume, Lluís Boiria, Esteve Gau, José Montilla, Josep M^a. Freixas, Antoni Fogué, Jordi Coca, Juan-José López urniol, Joaquim Arnó, Salvador Esteve, Joan Carles García Cañizares, Josep Serra Villalba, Juanjo Puigcorbé, i Martí Pujol. M'han precedit en la direcció de la Fundació Eduard Vallès (2003-2005), Josep Sampera (2006-2011), Pere Almeda (2012-2016) i Maria Choya (2017-2020).

En tots aquests anys s'han realitzat més de setanta exposicions temporals amb obra de Perejaume, Jean-Jacques Laigre, Ismael Smith, Joan Palet, Maria del Mar Bonet, Alfons Borrell, Joan Ponç, Miquel Barceló, Palau Oller, Manolo Hugué; i també mostres de literatura italiana traduïdes al català, o sobre aspectes diversos de Palau i Fabre, Picasso, etc. S'han remodelat diverses vegades les sales d'exposició permanent i s'han realitzat conferències, seminaris i presentacions de llibres.

Formem part, des dels inicis, de la Xarxa de Patrimoni Literari Espais Escrits de la qual Josep Palau i Fabre va ser President d'Honor; de la Xarxa de Museus Locals; i, el desembre de 2019, vam entrar a la Xarxa de Museus d'Art de Catalunya. Ara treballem amb el Museu Picasso i els altres centres picassians de Catalunya per a la creació d'una xarxa que ens ajudi a potenciar els respectius fons. Som a les bece-roles, però confiem que tot arribi a bon port.

La Fundació, pel fet de ser centre d'art i, alhora, seu d'un llegat d'escriptor, és una entitat atípica. Però aquests dos vessants fan que puguem diversificar enormement la nostra oferta a través d'exposicions d'art o de publicacions –que no es limiten a l'edició de catàlegs, perquè també fem reedicions de l'obra de Palau i, en el passat, vam publicar les obres guanyadores del Premi Josep Palau i Fabre d'Assaig. També hem consolidat aquelles primeres «Nits de poetes» que han passat a ser el «Festival Poesia i +» –que ens arrela a la comarca perquè hi hem implicat algunes poblacions veïnes–, amb una oferta d'espectacles al voltant de la poesia (performances, música, teatre) i que conserva encara una «Nit de poetes» amb la voluntat d'homenatjar el nostre fundador.

Així, doncs, la Fundació Palau vetlla per donar a conèixer la figura i obra de Josep Palau i Fabre i el seu fons artístic, que es compon d'un miler de peces entre gravats, pintures, dibuixos, llibres d'artista, escultures, ceràmiques, collages, cartells o fotografies. I tot això ho fa amb un equip de quatre persones: una a la direcció, una a secretaria, una com a tècnica d'art i un responsable de manteniment. Pels serveis pedagògics, hem subcontractat l'empresa Àgora. Col·laborem també amb altres activitats que es realitzen a Caldes d'Estrac i cedim els nostres espais per realitzar-hi esdeveniments que promouen diferents àmbits culturals i educatius de la població que ens acull. Ens ajuden a tirar endavant el nostre dia a dia la Diputació de Barcelona, amb una aportació ordinària anual i d'altres més concretes per ex-

posicions o festivals, i la Generalitat de Catalunya, a través de la Institució de les Lletres Catalanes –i també altres departaments a través de l'OSIC. També l'Ajuntament de Caldes d'Estrac col·labora en el nostre funcionament i ens ajuda en les activitats i ens aporta serveis i personal com el de l'Oficina de Turisme que acollim a la Fundació i que ens proporciona un tècnic de turisme durant els mesos d'estiu. Finalment, també tenim alguns patrocinadors puntuals per a exposicions o per al Festival.

En aquest article, m'hauria pogut centrar més en l'actualitat de la Fundació, però això ho trobareu fàcilment a través de les xarxes i de la nostra web. Per acabar, tornem al principi: tot el volum de documents que hi he trobat m'han fet pensar que fora més interessant explicar el periple que Josep Palau i Fabre va haver de dur a terme per assolir el seu somni i que fins ara no s'havia explicat mai d'una manera detallada. Només em resta convidar-vos a visitar la Fundació d'un poeta insubornable.

Bibliografia

Arxiu Fundació Palau.

Batet, Estel. «Palau i Fabre obre avui la seva fundació Picassiana a Caldetes», *Avui*, 3 maig 2003.

Costa-Gramunt, Teresa. «Fundació Palau Fabre de Caldes d'Estrac: Cent anys de col·leccionisme». *Bonart*, s.n., febr. 2004.

EFE. «Teatrillo cartón Picasso es obra estrella fundación Palau Caldes». 25 de nov. 2003.

Ferrrer i Costa, Josep. «Trobada amb l'Alquimista». *Presència (El Punt)*, núm. 1711, 16 des. 2004.

Fundació Palau. *Catàleg general*. Fundació Palau, 2003.

Palau i Fabre, Josep. «Pensar Maragall». *Obra literària completa II. Assaigs, articles i memòries*. Galàxia Gutenberg-Cercle de Lectors, p. 270-735, 2005.

Márquez, Teresa. «Maya Picasso "beneeix" la Fundació Palau de Caldes d'Estrac donant-hi una escultura de Joan Rebull». *El Punt*, 15 feb. 2004.

Martínez, Montse. «L'Ajuntament de Caldes dona llum verd perquè Can Muntanyà sigui seu de la Fundació Palau». *El Punt*, 28 jul. 2002.

«Maya Picasso cede una escultura de Joan Rebull a Catalunya». *La Razón*, 15 feb. 2004.

Picasso, Maya. *La col·lecció d'un poeta. Els dibuixos de la Fundació Palau*. Fundació Palau, 2009.

— *Poesia 1944-1945*. Ed. facsímil. Aymà, 1976.

Viñals, Eva. «Caldes serà seu de la Fundació Palau». *El Punt*, 6 jul. 2002.

Vives, Judith. «Caldes d'Estrac crearà un museu con el legado picassiano de Palau i Fabre». *La Vanguardia*, 9 jul. 2002.

Zgustová, Monica. «Palau y su fundación». *El País. Cataluña*. 29 abr. 2003.